

Ніна УРСАНІ

кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИЙ ДОРОБОК МАРІЇ РУДЕНКО

Стаття присвячена фольклористичному доробку Марії Оксентіївни Руденко, видатної фольклористки, етнографа, педагога, майстрині ужитково-декоративного мистецтва. У дослідженні відзначено спорадичний інтерес науковців до фольклористичного доробку збирачки усної народної творчості, розглянуто записи календарно-обрядової поезії, які вона подала у формі детальних фольклорно-етнографічних описів святкування Нового року, зустрічі весни, жнив у рідному селі Слобода-Яришівська у часописі «Народна творчість та етнографія». З'ясовано вагомий внесок Марії Руденко у вивчення фольклору Східного Поділля.

Ключові слова: фольклор, етнографія, лірика, обрядовість, Східне Поділля.

Постановка проблеми. Сьогодні особлива увага приділяється вивченню та опрацюванню місцевих фольклорних матеріалів, а тому особливої актуальності набули фольклористичні дослідження, що здійснюються в окремих регіонах України. Така тенденція сприяє вивченню фольклорного спадку окремої родини, роду, села, що в цілому складає вагомий надбання українського етносу. Ця традиція сформувалася ще у ХХ столітті завдяки копіткій праці народних ентузіастів, збирачів фольклору з кола української інтелігенції. Вже нагромаджено велику кількість фольклорного матеріалу, що потребує наукового осмислення.

У ХХ столітті спостерігався значний науковий інтерес до вивчення фольклору Східного Поділля. Серед відомих збирачів, видавців і дослідників загальновідомі А. Димінський, П. Ніщинський, М. Леонтович, К. Стеценко, які збирали народні пісні у Могилів-Подільському, Гайсинському, Томашпільському районах Вінницької області.

Значне поживлення фольклорно-етнологічного вивчення Східного Поділля відбулося в 70-х роках ХХ століття завдяки записам Н. Присяжнюк у селі Погребище Тиврівського району та І. Глинського в цьому ж районі. Як справедливо відзначила Л. Яценко, збиранням усної народної творчості

займалися не лише фольклористи-фахівці, а й численні збирачі-ентузіасти. Безпосередньо спілкуючись у повсякденному побуті з творцями фольклору, вони нерідко записували з народних уст справжні перлини, які згодом стали окрасою пісенних збірників, використовувалися в наукових дослідженнях [16, с. 75].

Прикро, що велика кількість записів усної народної творчості цього часу безслідно зникла або ж залишилася в архівах. Із-поміж багатьох народних ентузіастів вагомисто відзначається фольклористичний доробок Марії Оксентіївни Руденко, тому об'єктом нашого спостереження стали зібрані нею фольклорні зразки та опубліковані в періодичних виданнях ХХ століття, завдяки яким можна систематизувати уявлення про фольклористичний доробок народної збирачки.

Мета дослідження – систематизувати відомості про фольклорно-етнографічні записи Марії Руденко, здійснені в селі Слобода-Яришівська Могилів-Подільського району Вінницької області на основі періодичних видань ХХ століття, з'ясувати значення її фольклористичного доробку для збереження народної спадщини.

Як відзначає А. Подолинний, Марія Оксентіївна Руденко належить до тих постатей із середовища сільської інтелігенції, які, володіючи великою життєвою енергією, невтомно ідучи за своїм покликанням, навіть у нелегких суспільних умовах сягають вершин людського духу, стають педагогами, письменниками, художниками, науковцями, організаторами культурно-мистецького життя [4, с. 6].

Про її збирацьку спадщину можемо говорити лише за публікаціями, що перманентно з'являлися на сторінках періодичних видань ХХ століття: «Комсомольське плем'я», «Сільські вісті», «Земля Поділля», «Радянська Україна», «Вінницькі відомості», «Народна творчість та етнографія» тощо. Незважаючи на те, що декілька десятків її зшитків зберігаються до сьогодні в архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, повного видання її фольклорних записів так і не було опубліковано.

Про Марію Руденко в контексті вивчення фольклористики Поділля згадують у своїх працях М. Рябий у статті «У вінницьких фольклористів» (Народна творчість та етнографія», 1965), Г. Сухобрус у статті «Подільські враження» (Народна творчість та етнографія» (1965), І. Березовський у статті «Сучасні збирачі фольклору» (Народна творчість та етнографія», 1966). У 1993 році Л. В. Баженов подав короткі біографічні відомості про М. Руденко у виданні «Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ століття». Учений відзначив копітку збирацьку роботу фольклористки, акцентував увагу на тому, що «її записи налічують понад 1000 народних пісень, стільки ж казок та прислів'їв, 200 казок та легенд, близько 200 повір'їв, чимало народних прикмет, небилиць» [1, с. 334]. Дослідник, згадуючи М. Руденко в контексті видатних фольклористів, краєзнавців, етнографів Вінниччини, відзначає значення народної збирачки як популяризатора «традиції та історію краю в науковій і місцевій періодиці» [1, с. 334]. Із нагоди 80-річчя від дня народження М. А. Руденко укладачами Могилів-Подільської центральної бібліотеки Н. М. Варганович та Л. Ф. Стецюк у 1995 році було підготовлено бібліографічний покажчик, до якого увійшли публікації фольклористки та матеріали про неї [3].

Народилася Марія Руденко в с. Слободі-Яришівській нині Могилів-Подільського району Вінницької області. Закінчила Тульчинську педагогічну школу, Вінницький педінститут, учителювала в селах Придністров'я [3, с. 2]. У 1962 році заснувала фольклорно-етнографічний ансамбль «Горлиця».

На Вінниччині вивченням фольклористичного доробку М. Руденко займався Анатолій Подолинний, який включив відомості про подільську фольклористку до таких видань, як «Подільські криниці: Хрестоматія з літератури рідного краю» (1994), «З-над Божої ріки» (2001) та довідника «Вінниччина фольклорна», що побачив світ у 2003 році. Дослідник відзначає, що М. Руденко активно записувала народні пісні, прислів'я, загадки, казки, легенди, оповідання, повір'я, прикмети, небилиці, фіксувала календарну та родинну обрядовість. Записи, зроблені перед Другою світовою війною, не

збереглися, а тому А. Подолинний пропонує починати відлік її фахової фольклористичної діяльності від 1948 року. На жаль, архів фольклористики досі не виданий. В останні роки життя вона підготувала півтори тисячі пісень для видання, але через відсутність коштів ці матеріали так і лишилися неопублікованими.

У 2005 році вийшов бібліографічний покажчик «На радість людям...: До 90-річчя з дня народження Марії Авксентіївни Руденко (14. 11. 1915–13. 5. 2000)», підготовлений Вінницькою обласною універсальною бібліотекою ім. К. А. Тімірязєва [4]. У вступній статті «Горлиця» А. Подолинний доповнив біографічні відомості про народну збирачку деталями про хореографічно-ігрові вистави, сценарії на свята Нового року, весни, врожаю, які готувала у Слободі-Яришівській М. Руденко, відзначив зацікавлення народним одягом, вишивкою, витинанкою.

Заслуговують уваги і власне етнографічні нариси Марії Руденко в періодиці з 1963 по 1993 роки. З-поміж ідеологічних заголовків на шпальтах газет «Вінницька правда» та «Комсомольське плем'я» за 1963 рік виділяються статті М. Руденко «Новоріччя стелить щастя», «Свято весни у с. Слобода-Яришівська». Ці публікації мали непересічне значення, адже таким чином відбувалася популяризація народних зразків у культурному середовищі.

Науковий інтерес становлять етнографічні статті у часописі «Народна творчість та етнографія» за 1964–1965 роки: «Новорічні щедрування», «Свято весни». Глибоке зацікавлення дослідниці народною календарною обрядовістю пов'язане із святкуванням народних свят на Поділлі. Вона подає детальний опис свят у рідному селі. Л. І. Яценко у вступному коментарі до матеріалів М. Руденко називає збирачку «головним ініціатором і організатором цього свята» [16, с. 78]. В описі є реалії того часу, наприклад: «Весняний поїзд повільно рухається, прямуючи до сільради. Залунали пісні-веснянки. Ще хлопці і дівчата, взявшись за руки, повели танки, вітаючи всіх» [12, с. 79].

Важливо, що до етнографічного опису додаються тексти веснянок, які супроводжують дійство. Фольклористка супроводжує тексти пісень, що побутують у с. Слобода-Яришівська («Розлилися води на чотири броди», «Ой пролітали два голубочки», «Коло млина кремезна-кремезна там дівчина ходила», «Ой накладу вогник та наварю кашки» та ін.), нотами, описом танцювальних рухів, що мали б супроводжувати пісенну обрядовість. Дослідниця описує хороводні пісні: «Ой ходить жук по болоту», «Весно, весно-подоляночко», «Вийди, вийди, Іванку!», «Крокове колесо», «Вийтеся, огірочки» тощо.

На сторінках журналу «Народна творчість та етнографія», датованого 1965 роком, серед опублікованих текстів знаходимо пісні, записані Марією Руденко від односельчан. Видно, що збирачка подавала добірки за жанровою приналежністю. Наприклад, у першому числі за 1965 рік «Народної творчості та етнографії» вона навела жартівливі пісні «В понеділок пораненьку» та «Ганнусенько-серденько». Варто відзначити, що до друку ввійшли фольклорні тексти, які є типовими саме для подільського села:

– Вставай, жінко, живенько, –
Підем жито жати.
– Я до жита не піду,
Бо там в житі колос,
Я слабенька, немічненька,
Змінив ми ся голос [12, с. 75]

Або, якщо порівняти із поширеною піснею «Я ж тебе, Галю, не лаю, я ж тебе, Галю, питаю», то у варіанті «Ганнусенько-серденько», попри подібну діалогічну побудову, із уст жінки подається більш детальний опис гостей:

Був скрипністий зі Львова,
Цимбалістий з Кракова,
А Михайло-придибайло,
Мому серцю сподобайло,
Був родимий із Чорткова [12, с. 76].

У поле зору українських фольклористів потрапляли деталі польової збирацької роботи. Зокрема, Галина Сухобрус у статті «Подільські враження» описує маршрут експедиції по Вінницькій області у Хмельницький, Жмеринський, Погребищенський та Могилів-Подільський райони. Про Марію Руденко дослідниця повідомляє, що вона співала в Подільському хорі, який було засновано у Слободі-Яришівській Г.Гриневичем, а також відзначає, що записи М.А.Руденко складають різножанровий доробок [15, с. 105].

Періодично з'являються етнографічні нариси М.Руденко в газеті «Комсомольське плем'я». За перше травня 1963 року подається етнографічний опис святкування весни «Гей дівчата, весна-красна» із підзаголовком «Свято весни у Слободі-Яришівській». Крім звичних закличних веснянок, М.Руденко подає описи традиційних місцевих закличних пісень: «Кожна правою рукою береться за свою ліву вище ліктя, а лівою тримає другу так, щоб утворився стільчик. Стоять одна біля другої так, утворюючи стільчик. На «стільчик» стає Настечка...»[11]. Дівчата співають:

Вербовая дощечка, вербовая,
Там ходила Настечка, Настечка.
На все поле леліє. леліє.
Звідки милий прийде, прийде [11].

У записах Марії Руденко зустрічаються цікаві локальні звертання до весни: «Весна, весна, подоляночко, / Прийди, прийди, ясне сонечко».

У статті «Сійся-родися», надрукованій у січневому числі газети «Комсомольське плем'я» за 1968 рік, подано опис святкування Нового року в рідному селі. «Новорічне щедрування стало традиційним у нашому селі, – відзначає Марія Руденко. – І коли хор на сцені починає колядку «Добрий вечір тобі, *славний* (пане) господарю, радуйся! Ой радуйся, земле, Рік Новий народився». Її підхоплюють усі, хто є в клубі, старі й малі» [13].

Активне використання народних звичаїв та традицій у житті громади сприяли розвитку народних обрядів у с. Слобода-Яришівська. Відзначається і традиція, за якою щедрувальники приїздили до господарів на возі, запряженому кіньми.

У записах фольклористики є і тексти, що створювалися на замовлення згідно з ідеологічними догмами часу. Так, у 1970 році в газеті «Вінницька правда» за 31 грудня з'явилася стаття «Славна ти, праце людська», в якій подано опис свята праці із відчутно переробленими із народних колядок текстами на кшталт:

Нова радість стала.
яка не бувала.
Довгожданна зірка волі
В жовтні засіяла [11].

Зустрічаються на шпальтах періодики і фольклорні записи пісень Марії Руденко, як у газеті «Комсомольське плем'я» за 1978 рік. У рубриці «Пісні невичерпне джерело» наведено записи народної інтимної лірики:

Ніченька темна,
А зіронька ясна,
Яка ж моя доля нещасна.
Ой казали люди-сусідоньки:
До мене мій милий не приїде.

А мій милий їде та їде.
У ворота в'їжджає.
Ніченька темна,
А зіронька ясна,
Яка ж моя доля красна! [15].

Варто відзначити, що деякі записи М. О. Руденко увійшли до таких академічних видань ХХ століття, як: «Весілля» («Наукова думка», 1970),

«Колядки та щедрівки» (1966), «Жартівливі пісні» (1967), «Танцювальні пісні» (1970), «Рекрутські та солдатські пісні» (1974), «Народні оповідання» (1983), «Балади. Кохання та дошлюбні взаємини» (1987), «Балади. Родинно-побутові стосунки» (1988). До збірника «Рекрутські та солдатські пісні» (1974) ввійшов запис М. Руденко, здійснений у 1932 році в селі Слобода Яришівська від Г. І. Мельник 1890 року народження. До збірника «Народні оповідання», що побачив світ у 1986 році, ввійшли два записи народних оповідань: «Вовки» (запис 1928 р. від Тодоски Яцишини та «Одіяльце для лисенят» (запис 1975 р. від Ганни Мельник). До збірника «Балади. Кохання та дошлюбні взаємини» ввійшов запис 1966 року від М. Т. Марусяк. До збірника «Пісні родинного життя» (1988) ввійшли записи народних пісень різних років переважно від односельчан із с. Слобода Яришівська. Варто відзначити, що архів записів, здійснених до Другої світової війни, частково зберігся. Адже у примітках згадуються матеріали із 20-х років ХХ століття, наприклад, «Гиля, гиля, сірі гуси» (запис 1932 року). Ввійшли записи 60–70 років ХХ ст., зокрема, «Післав мене мій миленький», «Вербо моя, вербо» (запис 1960 року від К. П. Гуцол 1896 р. н.), «А в неділю рано ще й сонце не сходить» (запис 1960 р. від Н. Малинчук 1890 р. н.), «Тихий Дунай, тихий» (запис 1962 р. від Г. Шахти 1900 р. н.), «Діти мої, милі» (запис 1973 р. від О. В. Бойчук. Є записи 80-х років ХХ ст. у селі Маньківці Вінницької області від Н. В. Кривої: «Як же мені не пити горілки», «Післав мене мій миленький».

Отже, зібрання зафіксованого М. Руденко першоджерельного фольклорного матеріалу й досі зберігає своє важливе значення для науки про усну традиційну культуру Східного Поділля. Щоправда, переважна кількість польових записів ще чекає на друк. Про копітку збирацьку роботу збирачки можемо говорити на основі друкованих етнографічних дописів у періодиці 60-80 років ХХ століття. Можна зробити припущення про те, що все ж хоча б частина архіву, зібраного до Другої світової війни, була збережена М. Руденко, адже до збірників «Народні оповідання», «Пісні родинного

життя» ввійшли записи, датовані 1928 та 1932 роками у с. Слобода-Яришівська.

Варто відзначити, що збирачка народного фольклору переважно подає стандартну для того часу паспортизацію запису, вказуючи прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, час та місце запису. М. Руденко приділяла увагу назвам творів, їх варіантам, подавала детальний опис середовища, в якому побутували фольклорні тексти. Важливо, що вона їх подавала в контексті етнографічного опису, зосереджуючи увагу не лише на музикальному супроводі, а й хореографічному.

Отже, фольклорно-етнографічні записи М. Руденко, здійснені у ХХ столітті у селі Слобода-Яришівська Вінницької області, підтверджують вагомий внесок народної збирачки у вивчення фольклору Східного Поділля. Цей аспект є перспективним для подальшого вивчення за умови виходу повного видання зібраного М. Руденко матеріалу, що зберігається в архівах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Рильського.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Баженов Л. В.* Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX–XX століття. Історіографія. Бібліографія. Матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 479 с.
2. Балади. Кохання та дошлюбні взаємини. К. : Наук. думка, 1987. 472 с.
3. Берегиня скарбів народних. До 80-річчя М. А. Руденко. Бібліографічний покажчик. Укладачі Н. М. Варганович, Л. Ф. Стецюк. Могилів-Подільська центральна бібліотека, 1995. 10 с.
4. На радість людям. До 90-річчя з дня народження Марії Овксентіївни Руденко. Бібліографічний покажчик. Вінниця, 2005.
5. Народні оповідання. К. : Наук. думка, 1983. 501 с.
6. Пісні родинно-побутові. К. : Дніпро, 1988. 675 с.
7. *Подолинний А.* Марія Руденко // Подільські криниці. Хрестоматія з літератури рідного краю. Вип. 1 / Упор. А. Подолинний. Вінниця, 1994. С. 294–295.
8. *Подолинний А.* Марія Руденко // Вінниччина фольклорна. Довідник / Упор. А. М. Подолинний, Т. О. Цвіргун. Вінниця, 2003. С. 67–68.
9. Рекрутські та солдатські пісні. К. : Наук. думка, 1974. 624 с.
10. *Руденко М.* Новорічне щедрування. *Народна творчість та етнографія*. 1964. № 6. С. 107–108.
11. *Руденко М.* Свято весни у с. Слобода-Яришівська [Могилів-Подільського району]. *Комсомольське плем'я*. 1963. 1 травня.
12. *Руденко М.* Свято весни у с. Слобода-Яришівська [Могилів-Подільського району]. *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 2. С. 78–85.
13. *Руденко М.* Сійся, родися [Святкування Нового року за новими обрядами у с. Слобода-Яришівська]. *Комсомольське плем'я*. 1968. 1 січня.

14. Руденко М. У нас у Слободі-Яришівській. *Надністрянська правда*. 1969. 18 січня.
15. Руденко М. Символи добра, щастя й миру. *Сільські вісті*. 1969. 5 серпня.
16. Сухобрус Г. Подільські враження. *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 2. С. 78–79.
17. Яценко Л. І. На допомогу художній самодіяльності. *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 1. С. 75–80.

REFERENCES

1. Bazhenov, L. V. *Podillia v pratsiakh doslidnykiv i kraieznavtsiv KhIKh-KhKh stolittia. Istoriohrafia. Bibliohrafia. Materialy*. Kam'ianets'k-Podilskyi, 1993. 479 s.
2. Balady. Kokhannia ta doshliubni vzaiemny. K. Nauk. dumka. 1987. 472 s. Iz zmistu zapysy M. Rudenko. S. 104, 176, 434, 440.
3. Berehynia skarbiv narodnykh. Do 80-richchia M. A. Rudenko. Bibliohrafichni pokazhchyk. Ukladachi N. M. Vartanovych, L. F. Stetsiuk. Mohyliv-Podilska tsentralna biblioteka, 1995. 10 s.
4. Na radist liudiam. Do 90-richchia z dnia narodzhennia Marii Ovksentiivny Rudenko. Bibliohrafichni pokazhchyk. Vinnytsia. 2005.
5. Narodni opovidannia. K. : Nauk. dumka, 1983. 501 s.
6. Pisni rodynno-pobutovi. K. : Dnipro, 1988. 675 s.
7. Podolynnyi, A. *Mariia Rudenko* / Podilski krynytsi. Khrestomatiia z literatury ridnoho kraiu. Vyp. 1 / Upor. A. Podolynnyi. Vinnytsia, 1994. S. 294–295.
8. Podolynnyi, A. *Mariia Rudenko* / Vinnychchyna folklorna. Dovidnyk/ Upor. A. M. Podolynnyi, T. O. Tsvirhun. Vinnytsia, 2003. S. 67–68.
9. Rekrutski ta soldatski pisni. K. : Nauk. dumka, 1974. 624 s.
10. Rudenko, M. *Novorichne shchedruvannia. Narodna tvorchist ta etnohrafia*. 1964. № 6. S. 107–108.
11. Rudenko M. Sviato vesny u s. Sloboda-Iaryshivska [Mohyliv-Podilskoho raionu]. Komsomolske plem'ia. 1963. 1 travnia.
12. Rudenko, M. *Sviato vesny u s. Sloboda-Iaryshivska [Mohyliv-Podilskoho raionu]. Narodna tvorchist ta etnohrafia*. 1965. № 2. S. 78–85.
13. Rudenko, M. *Siisia, rodysia [Sviatkuvannia Novoho roku za novymy obriadamy u s. Sloboda-Iaryshivska]*. Komsomolske plem'ia. 1968. 1 sichnia.
14. Rudenko, M. *U nas u Slobodi-Iaryshivskii. Naddnistrianska pravda*. 1969. 18 sichnia.
15. Rudenko, M. *Symvoly dobra, shchastia y myru. Silski visti*. 1969. 5 serpnia.
16. Sukhobrus, H. *Podilski vrazhennia. Narodna tvorchist ta etnohrafia*. 1965. № 2. S. 78–79.
17. Yatsenko, L. I. *Na dopomohu khudozhnii samodiialnosti. Narodna tvorchist ta etnohrafia*. 1965. № 1. S. 75–80.

АННОТАЦИЯ

Нина Урсани. Фольклористическое наследие Марии Руденко

Статья посвящена изучению фольклористического наследия Марии Авксентиевны Руденко, выдающейся фольклористки, этнографа, педагога, мастера декоративно-прикладного искусства. В исследовании отмечено спорадический интерес ученых к наследию собирательницы устного народного творчества, рассмотрены записи календарно-обрядовой поэзии, которые фольклористка подавала в форме детальных фольклорно-этнографических описаний празднования Нового года, встречи весны, жатвы в родном селе Слобода-Ярышевская в издании «Народное творчество и этнография». Выяснено весомый вклад М. Руденко в изучение бытования фольклора Восточного Подолья

Ключевые слова: фольклор, этнография, лирика, обрядность, Восточное Подолье.

ABSTRACT

Nina Ursani. Maria Rudenko's Folklore Heritage

The history of collection and study of the folksong materials is investigated; the contribution of the leading Ukrainian and foreign researchers to the history of Slavic folklore is analysed. Their works form the main source basis for the folklore process investigation. The level of survival of the folk songs as a part of traditional ethnic culture is determined.

Despite the difficult historical times and permanent threat of its ethnic colouring loss, the Ukrainian folk song culture preserved the main traditional genres and a lot of ethnopoetic constant features. At present it stays practically the only display of the Ukrainian community identification. The traditional folk song culture lives in active performance and is a part of contemporary folk art of this region. At the same time the scenic type of the folk song representation stays one of the main forms of its preserving and propagation.

The article is devoted to the study of the folklore studies of Maria Oksenyivna Rudenko, a prominent folklorist, ethnographer, teacher, craftsman of applied decorative art, script writers and folk rituals from the Eastern Podillya in the twentieth century. The research deals with scientific investigations by M. Ryabogo, L. Bazhenov, G. Sukhobrus, A. Podoliny.

Focuses on for the first time the collectible heritage of M. Rudenko, which has been preserved through the contributions of folk collectors on the pages of the periodicals of the 20th century from 1963 to 1993. The study deals with calendar-ritual poetry, which is submitted in the form of detailed folklore and ethnographic descriptions of the celebration of the New Year, spring meetings, and harvest in his native village of Sloboda-Yaryshivska in the publication "Folk Art and Ethnography". Also, records of family-ritual poetry, which partially saw the world on the pages of periodicals of Vinnytsia region, are also considered.

The paper notes the clear certification of records, the elaboration of ethnographic descriptions, which contribute to a better understanding of folklore texts themselves. The article also deals with the archival records of M. Rudenko, included in such academic editions of the twentieth century, in particular: "The Wedding" ("Naukova dumka", 1970), "Carols and Shchedrivki" (1966), "Joking Poems" (1967), "Dance Songs" (1970), "Recruiting and Soldiers' Songs" (1974), "Folk Stories" (1983), "Baladi. Love and Pre-marital Relationships" (1987), "Baladi. Family-friendly relations" (1988).

The penchant for song she inherited from her parents, the participants of the chorus led in due time by Hryhoriy Hrynevych.

Key words: folklore, ethnography, lyric poetry, rituality, Eastern Podillya.

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.09.2018 року